

Nr 100.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1938 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland.

(1:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 195 av herr *Domö m. fl.* och II: 307 av herr *Bagge m. fl.* har hemställts, att riksdagen under nionde huvudtiteln till en ny anslagspost: Bidrag till inköp av konstgödsel i de fyra nordligaste länen, måtte bevilja ett förslagsanslag av 700,000 kronor att disponeras enligt i motionerna angivna grunder.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för motionerna, hänvisas till dessa.

Utskottet har i vederbörlig ordning infordrat yttrande över motionerna från lantbruksstyrelsen.

Å riksstaten för vardera av budgetåren 1931/1932 och 1932/1933 fanns uppfört ett förslagsanslag till Fraktlindring för konstgödsel om 250,000 kronor. För ändamålet har utbetalats, förstnämnda budgetår 431,775 kronor 32 öre och sistnämnda budgetår 554,844 kronor 16 öre, eller tillhoppa i runt tal 986,600 kronor.

Bestämmelser rörande anslagens användning återfinnas i Kungl. Maj:ts brev till järnvägsstyrelsen den 18 juli 1931 (nr 310).

För sändningar om minst 2,500 kilogram verklig vikt å statens eller enskilda järnvägar av för jordbrukets behov avsedd konstgödsel, bestående av oorganiska salter, kunde statsbidrag till fraktkostnaderna utgå under iakttagande av vissa angivna bestämmelser. Bidraget varierade mellan 1 öre per 100 kilogram, då nettofrakten utgjorde 51 öre per 100 kilogram, till 1 krona 74 öre per 100 kilogram, då nettofrakten utgjorde 2 kronor 26 öre per 100 kilogram. Den, som önskade komma i åtnjutande av fraktlindringen, hade att å formulär, som tillhandahölls å mottagningsstationen, uppgiva transporterad myckenhet och slag samt på heder och samvete intyga, att varan vore avsedd att användas för gödsling inom landet. Avdrag för statsbidragets belopp skulle, därest järnvägsstyrelsen icke för vissa fall annorlunda föreskreve, göras vid fraktens betalande å vederbörande mottagningsstation.

Lantbruksstyrelsen har i sitt yttrande inledningsvis erinrat om nu berörda anslag till fraktlindring för konstgödsel samt vidare anfört följande:

»Att döma av den omfattning, vari ovannämnda anslag utnyttjats, torde ifrågavarande fraktlindringsbidrag hava varit av en viss betydelse. Med

hänsyn härtill anförde lantbruksstyrelsen i underdånigt utlåtande den 8 mars 1937 över av statens jordbruksnämnd den 10 februari 1937 avgivet betänkande med utredning rörande jordbrukets läge i Norrland och förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbruksbefolkningens ekonomiska ställning, att styrelsen funne det böra tagas under övervägande, huruvida fraktlindring i form av fraktbidrag för konstgödselmedel till främjande av foderproduktionen icke borde ånyo medgivas för denna landsdels vidkommande.

Huruvida nyssnämnda fraktlindringsbidrag, som avsåg jordbruket i allmänhet icke allenast det norrländska jordbruket, varit av samma betydelse för foderproduktionen inom Norrland som för konstgödselavsättningen, torde vara svårt att avgöra. I varje fall tala fortfarande vissa skäl för att jordbrukarna inom åtminstone de fyra nordligaste länen må kunna erhålla fraktlindringsbidrag av statsmedel till täckande av kostnaderna för inköp av konstgödsel. Emellertid har lantbruksstyrelsen sig bekant, att konstgödselbefraktningen med lastbilar uti ifrågasatt landsdelar numera utvecklats i sådan omfattning, att lämpligheten av fraktlindringsbidrag enligt ovan angivna bestämmelser med skäl kan ifrågasättas, helst som det torde vara ogörligt, att för närvarande utforma bestämmelser, vilka medgiva effektiv fraktlindring ifråga om konstgödseltransporter med lastbil. Det torde måhända vara av denna anledning, motionärerna föreslagit direkt bidrag till inköp av för jordbrukets behov avsedd konstgödsel i de fyra nordligaste länen.

Innan lantbruksstyrelsen till prövning upptager frågan, huruvida direkt bidrag till inköp av konstgödsel är den lämpligaste formen att på längre sikt rationellt främja jordens produktionsförmåga i Norrland, torde böra framhållas, att lokala gödslingsförsök visat, att de norrländska jordarna äro i mycket hög grad tacksamma för konstgödsel. Behovet av fosfat och kalialter är sålunda betydligt större i Norrland — särskilt å dess myrodlingar — än i jordbruksbygderna i södra och mellersta Sverige. Även om kvävebehovet i Norrland till följd av karaktären av dess växtodling icke är fullt så stort som annorstädes, är emellertid detta behov hittills i så ringa grad tillgodosett, att det för närvarande synes särskilt angeläget, att användningen av kvävegödselmedel stimuleras.

Även om lantbruksstyrelsen — såsom styrelsen i det följande vill söka klargöra — icke är fullt övertygad, att bidragsformen är den rätta vägen för att nå det syfte, som i motionerna avses, torde under alla förhållanden de föreslagna, absolut sett lika stora bidragen för alla slag av konstgödselmedel icke synas kunna komma att bidraga till vare sig en stimulering av kväveförbrukningen eller till en i övrigt ändamålsenlig avvägning av jordbruksväxternas fysiologiska behov av olika mineralämnen. Bidragen skulle nämligen bliva förhållandevis större för fosfat och kalialter än för kvävegödselmedel och därför kunna befaras medföra en ytterligare förskjutning av förbrukningen utav konstgödsel till förmån för framför allt superfosfat. Det torde nämligen, icke blott i Norrland utan även inom andra mindre utpräglade jordbruksbygder, ofta förhålla sig så, att jordbrukare köpa det *billigaste* gödselmedlet, oberoende av vilken effekt detta kan medföra. Därest bidrag i någon form anses böra utgå för ifrågasatt ändamål, torde sådant bidrag böra utgå med högre belopp för kvävegödselmedel än för övriga konstgödselslag. En lämplig avvägning härvidlag synes kunna åvägabringas däri genom, att bidragsbeloppen för de olika konstgödselslagen beräknas med ledning av en för samtliga gödselslag gemensam procent på gällande marknadspriser.

Utföras beräkningar enligt denna metod och utgår man härvid från un-

der innevarande vår gällande priser samt från ett bidragsbelopp av 3 öre per kilogram för kvävegödselmedel, skulle bidragen för övriga av de i motionerna uppförda gödselmedel bliva följande, nämligen för 40-procentigt kalisalt omkring 2.5 öre, för 20-procentigt kalisalt och superfosfat omkring 1.5 öre samt för thomasfosfat omkring 1.0 öre per kilogram. Fastställes åter bidragsbeloppet för kvävegödselmedel till 2 öre per kilogram, blir motsvarande tal för 40-procentigt kalisalt omkring 1.5 öre, för 20-procentigt kalisalt och superfosfat omkring 1.0 öre samt för thomasfosfat omkring 0.5 öre. Skäl synas tala för att här nämnda högre bidragsprocent eventuellt bör tillämpas för Norrbottens län och de lägre för Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län.

Vid beräkning av storleken utav det anslag, som vid tillämpning av sistnämnda bidragsform skulle erfordras för ifrågavarande ändamål, torde man böra utgå från en något större årlig konstgödselbrukning än den, varmed motionärerna räknat. Med hänsyn härtill och då fullständiga uppgifter rörande de här ifrågakommande olika länens förbrukning av konstgödsel icke finnas tillgängliga, synes med ledning av i motionerna angiven konstgödselbrukning det årliga anslagsbehovet med tillämpning av nys föreslagna bidragsgrunder för närvarande böra uppskattas till omkring 400.000 kronor.

Trots det obestriddliga stora konstgödselbehovet för jordbruket i Norrland och ehuru starka skäl föreligga att effektivt främja det norrländska jordbrukets produktionsförmåga, synes subsidieformen vid inköp av konstgödsel knappast vara den bästa lösningen härför. Enär tillräckliga förutsättningar för rationell konstgödselmedelsanvändning i allmänhet ännu icke torde förefinnas. Det förhåller sig nämligen så, att de norrländska jordbrukarna ännu icke mera allmänt lärt sig att rätt bedöma vare sig olika jordars gödslingsbehov eller olika växtslags förmåga att tillgodogöra sig tillförda gödselmängder. Då det vidare — med hänsyn till den särskilt i Norrland mycket korta perioden för ändamålsenlig utspridning av lättlösliga konstgödselmedel — icke är möjligt för konsulenter eller vandringsrättare att i nämnvärd grad kunna praktiskt vägleda arbetet med konstgödselns utspridning, är det uppenbart, att användningssättet ofta icke kan komma att medföra åsyftat resultat. Enligt lantbruksstyrelsens mening vore därför en avsevärt vidgad praktisk undervisningsverksamhet för vägledning i bland annat rationell konstgödsel användning för närvarande avgjort att föredraga framför subvention för konstgödselinköp. Redan nu föreligger möjlighet för en avsevärt utvidgad praktisk försöksverksamhet. Enligt under hand lämnad uppgift har statsbidrag beräknats för sammanlagt 430 lokala gödslingsförsök inom de fyra här ifrågavarande norrlandslänen. Sannolikt av brist på arbetskraft hos vederbörande hushållningssällskap hava för närvarande endast 280 sådana försök kunnat planläggas. Lantbruksstyrelsen har också i sitt utlåtande den 22 oktober 1937 angående statsbidrag till avlöande av ytterligare en jordbrukskonsulent och vandringsrättare inom Norrbottens läns hushållningssällskap framhållit behovet härav och även anvisat vägen för fyllande av detta behov.

Även andra åtgärder från statsmaktens sida än bidrag till lokala fältförsök och bidrag till anställande av tjänstemän hos hushållningssällskapen synas vara önskvärda för att vidga kännedomen om bland annat konstgödselns rätta användning. Lantbruksstyrelsen åsyftar härvid till olika orter förlagd praktisk kursverksamhet.

Under åtskilliga år har med bidrag av statsmedel i Norrland årligen anordnats ett 40-tal ambuleringar, till byarna förlagda trädgårdskurser, fördelade på 2 dagar under våren, då bybefolkningen själv under facklig led-

ning fått tillreda jorden samt utså alla viktiga slag av köksväxter samt blommor, 2 dagar under sommaren för ytterligare praktisk instruktion rörande växternas skötsel samt 2 dagar under hösten, då skörd verkstälts och instruktion lämnats icke blott beträffande skörd och vinterförvaring av produkterna utan även beträffande olika sätt för dessas användning och tillagning. Enligt hittills vunnen erfarenhet omfattas dylik kursverksamhet med stort intresse och har medfört påtagliga praktiska resultat.

Praktisk kursverksamhet av enahanda slag rörande det egentliga jordbrukets växtodling vore enligt lantbruksstyrelsens mening värd att pröva. Lantbruksstyrelsen finner det antagligt, att för sådant ändamål anvisade allmänna medel skulle stimulera till ökad självverksamhet och mera varaktigt främja ett rationellt tillgodogörande av det norrländska jordbrukets produktionsförmåga än vad fallet kan bliva vid ett allmänt understödande med statsmedel av konstgödselanvändningen utan prövning av behovet i det särskilda fallet.»

Utskottet. Utskottet delar motionärernas uppfattning därom, att en ökad användning av konstgödsel i de fyra nordligaste länen skulle stimulera framförallt odlingen av fodermedel. Jordbrukarna torde därigenom kunna göra sig mera oberoende av inköp utav foder från utlandet. Med hänsyn härtill anser sig utskottet böra tillstyrka, att staten vidtar åtgärder för främjande av konstgödselanvändningen i nämnda län.

I det av lantbruksstyrelsen över motionerna avgivna yttrandet har styrelsen — trots det obestriddliga stora konstgödselbehovet för jordbruket i Norrland och ehuru starka skäl föreligga att effektivt främja det norrländska jordbrukets produktionsförmåga — likväl funnit subsidieformen vid inköp av konstgödsel knappast vara den bästa lösningen härför. Styrelsen har därvid förmenat, att tillräckliga förutsättningar för rationell konstgödselmedelsanvändning i Norrland i allmänhet ännu icke torde förefinnas. I stället har styrelsen velat tillstyrka anordnandet av praktisk kursverksamhet rörande det egentliga jordbrukets växtodling.

Utskottet, som anser de av lantbruksstyrelsen i fråga om subsidieformen vid inköp av konstgödsel uttalade farhågorna i viss mån överdrivna, vill i princip biträda förslaget i motionerna om anvisande av statsbidrag till inköp av konstgödsel i de fyra nordligaste länen. Vidkommande formerna för denna bidragsverksamhet ha motionärerna tänkt sig, att jordbrukarna i Norrbottens län skulle erhålla ett bidrag av 3 öre för varje inköpt kilogram konstgödsel, medan jordbrukarna i de övriga länen skulle erhålla 2 öre för kilogram. Genom en sådan anordning skulle statsbidraget bli lika för kustbon och jordbrukaren bosatt inemot norska gränsen, medan inköpspriset för den förstnämnde torde vara avsevärt lägre än för den sistnämnde. Motionärernas förslag synes alltså icke komma att skapa rättvisa. Något bärande skäl för att lämna större bidrag i Norrbottens län än i de tre övriga länen lärrer ej heller ha förebragts. En ordning, som härutinnan synes verka mera rättvist än motionärernas förslag, torde det system med fraktbidrag, som praktiserades under budgetåren 1931/1932 och 1932/1933, utgöra.

Konstgödseln fraktas till de norrländska hamnarna med fartyg. Priset å

de olika gödselmedlen torde därför vara ungefär enahanda i de olika norrländska hamnstäderna. Å övriga orter stiga priserna i regel med vad som åtgått i fraktkostnader från hamnarna.

I anslutning till det anförda vill utskottet föreslå, att fraktbidrag må utgå för sändningar av för jordbruket i de fyra nordligaste länen avsedd konstgödsel från hamnar i dessa län. Bidragen synas böra lämnas såväl vid järnvägstransport som vid transport å omnibuslinje, vilken trafikeras av statens järnvägar och vid vilken järnvägens frakttaxor tillämpas. Bidragsbeloppens storlek ävensom övriga föreskrifter rörande denna verksamhet torde efter närmare utredning böra bestämmas av Kungl. Maj:t. Utskottet förutsätter härvid, att bidragen komma att utgå efter huvudsakligen de grunder, som finnas angivna i Kungl. Maj:ts ovanberörda brev till järnvägsstyrelsen den 18 juli 1931 (nr 310).

I fråga om erforderliga medel för ändamålet torde, med ledning av erfarenheterna från budgetåren 1931/1932 och 1932/1933, ett belopp av 200,000 kronor få anses tillfyllest för nästa budgetår. Anvisningen synes böra givas förslagsanslags natur.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i anledning av motionerna I: 195 och II: 307

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet angivna riktlinjer utlämna fraktbidrag för transport av konstgödsel avsedd för jordbruket i de fyra nordligaste länen; samt

2) till *Fraktbidrag för konstgödsel i de fyra nordligaste länen* under nionde huvudtiteln för budgetåret 1938/1939 anvisa ett *förslagsanslag* av 200,000 kronor.

Stockholm den 17 maj 1938.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sederholm, Carl Eriksson, Gabrielsson, Tjällgren, Alfred Andersson, von Stockenström, Jacob Hansson* och *Lindbärg* samt

från andra kammaren: herrar *Johansson* i Björnlunda, *Hedlund* i Häste, *Olsson* i Rödningsberg, *Andersson* i Löbbo, *Karlsson* i Munkedal, *Hilding, Persson* i Grytterud och *Pettersson* i Dahl.